

tott és fájdalmasan nélkülözött intézményeinkkel ápoljuk a lelki összetartozást, jó sorsunkban ne feledkezzünk meg róluk, amikor azok a megpróbáltatás nehéz idejét élik, a felelőségérzetet, mellyel ezeknek a kulturális tényezőknél tartozunk, tartsuk ébren magunkban, s a mai vészterhes időkben egy-egy órán keresztül gondoljunk azokra a kulturális értékekre, magyar erőfeszítésekre és szép emlékekre, amelyek ezekhez az intézményekhez fűződnek.

Előadássorozatunk számba fogja venni a délerdélyi magyar művelődési egyesületeket és intézményeket, bemutatja a gyulafehérvári Batthyaneumot és ismertetni fogja a nagyenyedi Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeit. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy mind a három kérdést kiváló szakemberek előadásából fogjuk megismerni. A megnyitó első előadás vállalásával, amely a délerdélyi magyar művelődési egyesületekről és intézményekről szól, DR. KRISTÓF GYÖRGY egyetemi ny. r. tanár, a bölcsészeti kar e. i. dékánja, volt szíves kitüntetni Szakosztályunkat.

Üdvözölve a mélyen tisztelt egybegyűlt hallgatóságot, mai ülésünket megnyitom és felkérem a Professzor Úrat, hogy szíveskedjék előadását megtartani.

GYÖRGY LAJOS

Jelentés

az »Erdélyi Múzeum« 1941—1943. évi működéséről

Tekintetes Közgyűlés!

Szakosztályunk 1906-ban szerkesztett és 1942-ben módosított Ügyrendjének V. fejezete a szakosztályi kiadványokról és főként a szakosztályi folyóiratokról szólva, többek között a 3. pontban előírja, hogy „a szerkesztő köteles megválasztásakor munkatervet adni“. Bár engem, az Erdélyi Múzeum jelenlegi szerkesztőjét nem a Szakosztály választott meg, s így nem a Szakosztály bizalmából kerültem e megtisztelő helyre, hanem mint méltóztatnak tudni, a központi választmány határozata bízott meg 1941-ben a folyóirat szerkesztésével, mégis most három évi működés után éppen az ügyrend említett előírása értelmében szükségesnek tartom a Tekintetes Közgyűlés előtt beszámolni az elvégzett munkáról és részletezni jövőre vonatkozó terveimet.*

A folyóirat történetében eddig kétségtelenül a legnehezebb tizenegy év szerkesztői munkája után a folyóirat előbbi szerkesztője, szakosztályunk jelenlegi elnöke, DR. GYÖRGY LAJOS 1941 elején közölte a központi választmánnyal, hogy a változott viszonyok között szerkesztői tiszttségétől meg kell válnia. Aki közelről ismerte az Erdélyi Múzeum szerkesztőjének tizenegy évi küzdelmét azért, hogy a külső ellenséges erőkkel bátran harcolva, a belső, megfogyatkozott, erőket felhasználva az Erdélyi Múzeumban megőrizze az erdélyi tudomány foly-

* A Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály 1943. december 15-i közgyűlésén tartott szerkesztői jelentés.

tonosságát, az tudja, hogy a visszatéréskor való lemondás a folyóirat története eddig legsúlyosabb éveiben derekasan végzett munka teljesen indokolt lezárását jelentette. A szerkesztés munkája minden időken nagy fáradságot, sok törődést, egész embert kívánó, nem egyszerűen hálátlan feladat. Sokszorosan az volt azonban a megszállás éve alatt. Ahogy e feladatot a volt szerkesztő végezte, amilyen lelkiismerettel örködött a folyóirat tartalmi és technikai színvonala fölött, az sokkal több és méltóbb elismerést kíván, mint amilyen az, hogy az utána jövő szerkesztő néhány futó szóban megemlékezik az 1930—1940 között végzett és az Erdélyi Múzeum történetében egészen külön korszakot jelentő szerkesztői tevékenység érdemeiről.

Mikor DR. GYÖRGY LAJOS lemondása után a központi választmány bizalmából nekem jutott az a kitüntető feladat, hogy az 1941. évben ötvennegyedik évfolyamába lépő Erdélyi Múzeum szerkesztői tisztét végezzem, a külső, ellenséges erőktől ugyan felszabadultan, de nem kis újraszervezési feladatokkal terhelten kellett munkához fognom. A visszatérés utáni első év saját munkakörén belüli mindenki vállára olyan terheket rótt, mindenkitől olyan nagyarányú feladatok elvégzését követelte meg, hogy nem kis dolog volt a sokszorosan elfoglalt, munkával túlhalmozott régi támogatók mellett új munkatársak bevonásával a kínálkozó célok, feladatok elvégzésébe, megvalósításába kezdeni.

Megbízatom után alig két-három használható kézirattal vettem át a szerkesztőséget. Ezeknek felhasználásával 1941 utolsó négy hónapjában két összevont számot kellett szerkesztenem úgy, hogy a megváltozott viszonyok között sem tartalom, sem terjedelemben ne maradjon ez a kötet sem alatta a megszállás alatti évfolyamoknak. A szerkesztésben megjelent első évfolyam 386 l.-os terjedelmével megközelítette a megszállás alatti évfolyamok átlagos terjedelmét, s valamivel felülmulta a visszatérés évének 342 l. terjedelmű kötetét. A belső tartalom kellő színvonalon tartására is megtettem minden tőlem telhetőt.

A szerkesztői munka kezdetén s azóta sem tettem semmiféle olyan hivatalos nyilatkozatot, mely szerkesztői munkatervem körvonalazta volna. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy ne alkalmaztam volna lehetőleg következetesen szerkesztői működésben előre megfontolt elveket. Tulajdonképpen ez elvek meghatározása könnyű volt: egyszerűen folytatnom kellett elődöm elkezdett munkáját. Ez a változott viszonyok között sokkal könnyebb feladatnak ígérkezett, mint volt a megszállás éve alatt. Ha azonban a szerkesztési elvek tekintetében nincs is különbség az előbbi szerkesztő és utódja között, a változott viszonyoknak a folyóirat célkitűzéseiben bizonyos változást kellett előidézniök. Ezt kifejezi a folyóirat beosztásában tett az a változás, hogy a megszállás éve alatt nagyon bőséges könyvismertetési rovatot elhagytam. A kkor nélkülözhetetlen volt, hogy a határon túlról csak nagyon szórványosan, rendszertelenül bekerülő, vagy egyáltalán be sem kerülő könyveket és folyóiratokat meg a román tudomány bennünket érdeklő eredményeit, ha futólag is, de minél nagyobb számban

a határon túl vagy innen való figyelők ismertessék, de a visszatérés utáni korlátlan könyv- és folyóirat-beszerzés idején a szellemtudományok csaknem mindenikének művelésére alapított folyóiratban lehetetlen és — szerintem — értelmetlen lett volna a művelt tudományszakok mindenikének területéről ismertetéseket közölni, mert hiszen ezek sohasem ismertethették volna kellő kritika kíséretében még az egyes tudományszakokban megjelent legnevezetesebb műveket sem annélkül, hogy ez a könyvismertetések rovatát mértéktelenül meg ne duzzasztotta volna. Különben is ezt elvégzik az egyes szaktudományi folyóiratok. Ezért e rovat felhagyását határoztam el, illetőleg ennek némi-képpen való pótlására a *S z e m l e* rovatot indítottam meg. Ebben alkalomadtán a legkiemelkedőbb jelentőségű művekről vagy olyanokról is jelentetek meg ismertetéseket, amelyeknek alapos kritikai ismertetése tudományos és különleges erdélyi szempontból feltétlenül kívánatos. E rovat szolgálja azt a célt is, hogy a tudományos és általánosabban a közművelődési élet minden nevezetesebb mozzanatáról, jelenségéről lehetőleg elvi magaslaton álló megemlékezések, bírálatok lássanak napvilágot. — Az 1942. évfolyam utolsó számában részletesen megindokoltam egy másik rovatnak, az 1935-ben indított *N y e l v m ű v e l é s*-nek megszüntetését is [EM. XLVII (1942), 573-5]. A folyóirat külső szerkezetét így most már négy állandó rovat: a terjedelmesebb dolgozatokat magába foglaló *T a n u l m á n y o k*, a *K i s e b b* közlemények, a *S z e m l e* és az *A d a t t á r* rovata alkotja. 1943-tól kezdődőleg külön lapszámozott mellékletként közlöm az Erdélyi Múzeum-Egyesület tárainak, szakosztályainak és tisztviselőinek évi jelentését azért, hogy ez különnyomatként a másik két szakosztály, a Természettudományi és Matematikai meg az Orvosi Szakosztály tagjainak is megküldtethessék.

E lényegében változatlan, csak külsőségesen megváltoztatott keretekbe azzal szándékoztam és szándékozom ezután is megfelelő tartalmat önteni, hogy az Erdélyi Múzeumot fokozott mértékben és elsősorban is az Erdélyre vonatkozó kutatások tudományos folyóiratává igyekszem tenni. Ez csaknem minden vonatkozásban elsősorban úgy érhető el, hogyha minél több alkalmat teremtünk az olyan tanulmányok közzlésére, amelyek elsősorban az Erdélyi Nemzeti Múzeum tárainak múzeumi anyagára támaszkodnak. Amennyire e kettős célkitűzést meg tudtam és meg tudom az ezutániakban közelíteni, annyiban szolgált rá, illetőleg szolgál rá nevére az Erdélyi Múzeum. Ezen túl azonban már személyes kapcsolataimnál fogva is külön gondot fordítok arra, hogy minél több kapcsolatot teremtsék az erdélyi tudományos intézményekkel. Elsősorban az Erdélyi Tudományos Intézet tagjai és a Székely Nemzeti Múzeum keretében dolgozó tudományművelők azok, akik — legalább is eddig — e célkitűzésemben nagy megértéssel támogattak. Elődöm példáját követtem akkor is, mikor vidéken működő tanárokat, tanítókat és lelkészeket igyekeztem bekapcsolni olyan munkaterületek művelésére, melyek elsősorban helyszíni kutatást kívánnak. Örvedetesen tapasztaltam részükről nemcsak a legnagyobb buzgalmat, de azt a hálás megértést is, mellyel sokszor bizony tetemes

átalakításokat kívánó szerkesztői megjegyzéseimet és általában sorsukat szemmel tartó érdeklődésem fogadták. Sajnos, más oldalról, ahonnan sokkal fokozottabb méretű támogatást és megértést várhattam volna, mindezt nem, vagy nem a kívánt formában kaptam meg. Remélem, hogy idővel mindez és sok más itt nem részletezhető egészségtelen tünet csak az átmeneti idők némiképpen természetes velejárójának bizonyul. Munkatársakban mégis egyáltalában nem volt hiány. Az Erdélyi Múzeum régi munkatársai szinte kivétel nélkül tőlem sem tagadták meg az annak idején körlevélben is kért szellemi támogatást, új munkatársaim azonban szinte kizárólag a fiatalabb évfáradatok tudományművelőiből és egészen természetesen saját tanítványaim köréből kerültek ki. És bár szerkesztői munkámban a lehetőségig igyekeztem a szakosztályunk keretébe tartozó összes tudományterületek számára képviselőt biztosítani, nem rajtam múlt, hogy egyetlen tanulmányt sem közölhettem pl. a Szakosztály nevében első helyen álló tudomány, a bölcsészeti köréből, s több más ide tartozó tudományterületről. Remélhető, hogy e tekintetben is a közel jövőben üdvös változás történik.

Az 1941. évi zökkenős átmenet után 1942-ben igyekeztem emelni a folyóirat terjedelmét. Amint az 1942. évi titkári jelentés megállapította (Évkönyv 9—10. l.) ez sikerült is, hiszen az 1942. évfolyam mellékletestül számítva a maga 42 ívével az Erdélyi Múzeum eddig legterjedelmesebb évfolyama lett. Az 1943. évi kötet a mellékletként csatolt Évkönyvvel együtt ugyan csak 38¹/₂ íven jelent meg, de e terjedelemben nincsen beleszámítva az a gazdag képanyag, melynek közzététele sok szempontból fontosnak látszott. Ha a kötethez a csaknem 7 ívre terjedő melléklet-anyagot is hozzászámítjuk, az 1943-ban kiadott évfolyam mintegy 46 íves; ez még az előbbi évinél is terjedelmesebb kötet. Mindezt a nyomdai árak drágulása miatt csak úgy lehetett megtenni, hogy részben az Egyesület központja, részben meg Szakosztályunk elnöksége a legnagyobb megértéssel sietett a folyóirat segítségére. Az Egyesület az évi általányt még rendkívüli segéllyel egészítette ki, a Szakosztály azonban csak a tavalyinál csökkentebb mértékű hozzájárulást biztosított. A Magyar Tudományos Akadémia ez évben is eljuttatta a folyóiratnak a szakosztály elnöke útján a szokásos évi támogatást. A szerkesztő kedves kötelességének érzi megköszönni mindazt az anyagi támogatást, amelyet három éves működése alatt az említett szervek részéről tapasztalt. Hálás köszönet illeti ezen felül az Igazgatóválasztmányt és a Szakosztály elnökét, hogy sohasem tagadta meg a szerkesztőtől azt az erkölcsi támogatást sem, amely hihetőleg továbbra is kellő súlyt, jelentőséget adott és ad az Egyesület e legrégebb és a múzeumi gondolat őrzésére, istápolására legjobban hivatott folyóiratának.

A következő év előreláthatólag a folyóirat életében is még fokozottabb anyagi nehézségek éve lesz. A nyomdai árak eddigi és még ezután várható drágulását az Egyesület szerveinek legjobb indulatú támogatása sem tudja a költségvetésben kiegyensúlyozni. Ezért előreláthatólag jelentősen csökkentenünk kell a folyóirat terjedelmét. De

bár a csökkentés elkerülhetetlennek látszik, nyomatékosan kérem kell a tekintetes Választmányt, hogy jövőben a lehető legnagyobb anyagi támogatásban részesítse a folyóiratot. Úgy érzem, nem szerénytelen önzés részemről, ha azt mondom, hogy a mostani nehéz időkben mindenekelőtt a Szakosztály feladata, hogy szószerinti értelemben minden rendelkezésre álló anyagi eszközével elsősorban, sőt — talán azt is szabad mondanom, kizárólag azt a folyóiratot támogassa, mely a maga ötvenhat kötetével a Szakosztály munkásságának, történetének valóságos múzeuma és kútfője. Minthogy e folyóirat a továbbiakban is elsősorban a szakosztályi munkálatokat közli, remélhetőleg ugyanilyen szerepet tölt be ezután is. Az elkövetkezendő nehéz évben minden más támogatás mellett — úgy gondolom — a szerkesztőnek elsősorban a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály támogatására kell számítania. Éppen azért kérem, méltóztassék a tekintetes Közgyűlés a folyóirat számára a jövő évben szakosztályunk részéről a lehető legnagyobb anyagi támogatást megadni. Az ezévi esetleges maradék és a jövő évi átalányból kiszakítható összeg rendelkezésre bocsátása sokat segíthetne a folyóirat jövő évi nehéz helyzetén.

A folyóirat jövő évi anyagi helyzetének könnyítésére más módozat is kínálkozik. Az előbbieken bátor voltam rámutatni arra a szerkesztői törekvésemre, hogy elődeim példáját követve igyekszem munkatársaim figyelmét a Szakosztály érdekkörébe tartozó tákra felhívni s anyagukból a folyóiratban minél többet közölni. E törekvésem a továbbiakban még fokozni szándékozom. Minthogy azonban az előbb részletezett okokból a várható költségvetési keretek között a folyóirat ezt a célt is csak csökkentett mértékben valósíthatná meg, méltóztassék a tekintetes Közgyűlés felhívni az Igazgatóválasztmány figyelmét arra, hogy mivel a ták anyagának ismertetése, illetőleg feldolgozása a tákra is elsőrendű érdeke, találjanak a ták is módot arra, hogy évi költségvetésükből bizonyos összeget az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Tudományos Füzetek olyan tanulmányai megjelenítésének elősegítésére tartalékoljanak, mely tanulmányok a ták anyagát dolgozzák fel, vagy nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a tákban folyó munka számára (pl. a könyvtár számára a délerdélyi bibliográfia).

Az anyagi segítség kérésének előterjesztése után legalább annyira nyomatékosan kérem a tekintetes Közgyűlés tagjait arra, hogy akár most itt, akár személyes beszélgetés keretében a folyóirat egyes számainak megjelenése után méltóztassanak közölni a szerkesztővel minden észrevételt, rosszat és — ha szabad szerénytelennek lennem — jót egyaránt, hiszen csak így valósíthatja meg a szerkesztő azt, hogy az Erdélyi Múzeum lehetőleg olyan folyóirat legyen, mely a szakosztály minden működő tagjának kellő szellemi keretben való tudományos közlési lehetőséget biztosít.

Jelentésem a tekintetes Közgyűlés figyelmébe ajánlva, vagyok

Kolozsvár, 1943. december 15-én

tagtársi tisztelettel

SZABÓ T. ATTILA